

Koncepcja instytucji totalnych zawdzięcza swoją popularność Ervingowi Goffmanowi, który rozumiał przez nią takie miejsca jak domy dla niewidomych, osób w podeszłym wieku, sierocińce, przytułki dla ubogich, sanatoria, szpitale psychiatryczne, więzienia, obozy jenieckie i koncentracyjne, koszary, statki, szkoły z internatem, obozy pracy, ale także opactwa czy klasztory. Uważał on, że totalność organizacji i placówek społecznych najwidoczniej określa zamkniętość, którą symbolizują fizyczne bariery, takie jak ogrodzenia, bramy czy przeszkody naturalne. Ponadto, wyróżnikiem instytucji totalnych jest to, że łamią one zwyczajowe reguły podziału sfer życia człowieka, gdyż ten zazwyczaj pracuje, bawi się i śpi w odmiennych miejscach. W przypadku instytucji totalnych człowiek przez cały czas znajduje się w jednym miejscu, pod stałą kontrolą zwierzchników i w towarzystwie innych osób, ma dokładnie zaplanowany czas i zadania, które służą osiągnięciu oficjalnych celów danej placówki.

W swojej pracy doktorskiej zatytułowanej „Przedmioty w instytucji totalnej. Codziennosc w nazistowskich obozach koncentracyjnych. Na przykładzie KL Majdanek” koncepcja Goffmana stanowi główny układ odniesienia. Podstawowym celem pracy jest bowiem usystematyzowanie i rozwinięcie Goffmanowskiej koncepcji instytucji totalnej o aspekty materialno-przestrzenne, którym badacz poświęcił niewiele uwagi. Z wyborem obozu koncentracyjnego spośród wielu typów instytucji totalnych wiąże się drugi cel, czyli próba rozwinięcia teorii socjologii przedmiotów. U jej podstaw leży założenie, że przedmioty odgrywają bardzo ważną rolę w codziennym życiu człowieka, co szczególnie boleśnie dostrzegamy wtedy, gdy przestają działać i nie potrafimy bez nich funkcjonować. Tradycyjny kontekst badawczy socjologii przedmiotów to sytuacja otoczenia mnogością obiektów materialnych. Obóz koncentracyjny stanowi pod tym względem radykalne odwrócenie perspektywy, gdyż więźniowie żyją w skrajnej nędzy i mają do dyspozycji bardzo mało rzeczy. Sytuacja taka rodzi nowe problemy, ale również dostarcza wyjaśnień i poszerza horyzont teoretyczny socjologii przedmiotów. Dzieje się tak dlatego, że badanie życia obozowego dotyczy stanu wyjątkowego, anormalnego kontekstu funkcjonowania rzeczy, dzięki czemu lepiej możemy zrozumieć to, co normalne. Trzeci, nie mniej ważny cel pracy, to poszerzenie wiedzy o obozach koncentracyjnych i zagładzie Żydów, rozważanych nie tylko z perspektywy działania nazistów, ale również pomijanych w badaniach, indywidualnych, codziennych aktywności więźniów oraz znaczenia rzeczy dla funkcjonowania obozów.

Należy podkreślić, że nazistowski system terroru składał się łącznie z kilkudziesięciu obozów koncentracyjnych wraz z około tysiącem trzystu podobozów. Razem z innymi formami odosobnienia takimi, jak obozy pracy, obozy jenieckie czy getta, nazistowski system instytucji totalnych rozrasta się do liczby kilku tysięcy. Ta szokująca liczba ukazuje, z jednej strony, jak ważne miejsce zajmowały instytucje totalne w nazistowskim porządku, a z drugiej, rodzi pytanie, na ile możliwe jest zbadanie ich wszystkich w pracy doktorskiej. Ponieważ dokładne zrobienie tego wydaje się niemożliwe, zdecydowałem się swoje badania skoncentrować na instytucji totalnej obozu koncentracyjnego. Główny nacisk zostanie położony na analizę przypadku KL Majdanek, który będzie uzupełniany o informacje dotyczące innych nazistowskich obozów koncentracyjnych.

W przypadku wyboru nazistowskiego obozu koncentracyjnego, czyli bytu społecznego, który nie istnieje od ponad siedemdziesięciu lat, przeprowadzenie obserwacji, a nawet wywiadów z bezpośrednimi uczestnikami tej formy życia społecznego jest praktycznie niemożliwe. Z tego powodu, w znakomitej większości pracy, dotyczącej życia w instytucji totalnej oraz jej schyłku, należy się oprzeć na materiałach już dostępnych, takich jak opracowania naukowe, źródła archiwalne, dokumentacja audiowizualna, opublikowane wspomnienia więźniów, biografie i autobiografie, ale również przyjrzeć się zdeponowanym w muzeach rzeczom, które zdradzają informacje o sposobach ich użytkowania. Natomiast w ostatniej części pracy można dodatkowo odwoływać się do analizy materiałów prasowych, obserwacji obchodów rocznicowych oraz wywiadów z ekspertami i byłymi więźniami oraz ich rodzinami.

Biorąc pod uwagę opisaną sytuację, w badaniach wykorzystana zostanie wiązka metod dotycząca badania biografii ludzi i rzeczy. Używając podejścia kulturowej biografii rzeczy w odniesieniu do jakiegoś przedmiotu, pyta się o jego historię, kiedy powstał, jak wygląda jego społeczny „życiorys” i kres; jak zmienia się jego funkcja i znaczenie na różnych etapach jego biografii oraz co dzieje się z nim wtedy, gdy przestaje być użyteczny. Z kolei w odniesieniu do ludzi, biografie można traktować jako temat lub środek. W pierwszym przypadku interesująca staje się zamknięta całość życia człowieka. Streszcza się ono w typowych dla wielu ludzi sekwencjach zdarzeń, przyjmujących rozmaite znaczenia oraz struktury. W drugim przypadku do biografii podchodzi się selektywnie, chcąc uzyskać dzięki niej odpowiedzi na postawione wcześniej pytania badawcze. W moich badaniach, wybrane biografie potraktowane zostaną jako odrębne całości, zaś inne - selektywnie, jako źródła danych, które pozwolą odpowiedzieć na postawione problemy badawcze.